

JELZŐS SZINTAGMÁK AZ ERZA-MORDVIN NYELVBEN

BENCSIK EDIT

Ez a vizsgálat a jelzős szerkezeteknek kizárólag a minőségjelzős csoportjára korlátozódik. A mordvinban a mennyiségjelzős szintagmák tömören úgy jellemezhetők, hogy a számnevek után többes számú névszó áll, a számnév nem ragozódik jelzői szerepben, kivételt képez a comparativusi rag, melynek jelentése 'körülbelül'. Például: *kavtoška ava* 'kb. két nő'. A birtokos jelzős szintagmák néha alaki hasonlóságot mutatnak a minőségjelzős szerkezetekkel, ez abból következik, hogy a leggyakoribb denominális melléknévképző és a genitivusrag közös eredetű (-*ń*), ahogy a finnben is (-*n*).¹ Továbbá a birtokos személyrag jelölése a birtokon nem kötelező, és nem is jellemző, ha a birtokos indeterminált és nem személyes névmás: *učaskań ině kazńe* 'a szerencse nagy ajándéka', de: *eřamońt tańšteze* 'az élet íze', *sonze kudozo* 'az ő háza'.

Azokat a jelzős szintagmákat sem vettem figyelembe a vizsgálat során, amelyek melléknévi igenévvel jönnek létre. (Keresztes 1990: 68). Mind az (-*íca*, -*i* képzős) aktív, folyamatos melléknévi igenév, mind a (-*ź* képzős) aktív, befejezett melléknévi igenév, továbbá a (-*viks*, -*ma* képzős) passzív, folyamatos melléknévi igenév megőrzi igei eredetű bővíthetőségét, és bármely igéből képes jelzős szintagmát alkotó melléknévi igenevet képezni.² Például: *čarkodíča pokšta* 'megértő nagypapa', *baņa jonov molíča kudińe* (Tarasova 1996: 32) 'fürdőházhoz hasonlító kis épület'; *šanžavoń kočts ponavoź kememanok* (Išutkin 1994: 32) 'pókhálóvá fonódott hitünk'. A Keresztesnél -*viks* alakban megadott képzőt Mészáros Edit (tovább bontva) -*v*- deverbális igeképzővel ellátott igékhez járuló -*iks* deverbális névszóképzőként különbözteti meg (Keresztes 1990: 67, Mészáros 1998: 59). Az így képzett igenevek melléknévvé válhatnak: *sodaviks jan* (Tarasova 1996: 83) '(ismerős) jól ismert ösvény', *eřaviks kevkštema* '(kellő) fontos kérdés'. A -*mo*, -*ma* (-*me*) képzős, folyamatos, szenvedő melléknévi igenév jelzőként állhat jelöletlenül: pl. *viřste liřema ki* (Tarasova 1996: 39) 'az erdőből kivezető út', ill. -*ń* melléknévképzővel ellátva; pl.: *řormadomań keđjonskt* (Mosin 1996: 125) 'írószerek'. Megjegyzendő, hogy a két alak nem egyenértékű, hiszen más típusú szerkezetet rejtene: az elsőt megadhatjuk úgy is, hogy *az út, ami kivezet*, míg a másikat: *segédeszköz, amivel írnak*. Tehát a két igenévi jelző alaptagjának tematikus szerepe eltérő.

Igéből melléknévet létrehozó képző több is van, de az ősi képzők elhomályosulásának eredményeként a mai nyelvérzék ezeket már nem érzékeli. Képzős alakok szembeállításával a következő alakokból kimutatható a -*ko*, -*ke* melléknévképző és egy

¹A magyar nyelvben is felfedezhető ez a kapcsolat: „A valahová tartozást jelölő -i képzős melléknévi jelző olykor a birtokos jelzővel rokon szerepű; vö. az erdei csend ~ az erdő csendje (Rácz 1968: 338)”.

²Az agens participium (-*vt*, -*vt*) használatára példa: *Petań lovnovi kniga* 'a Petya által olvasott könyv'. Tagadó alakot alany nélkül lehet találni: *apak lovno kniga* 'nem olvasott könyv'. Vecsernyés Ildikó vizsgálja a melléknévi igenevek, igenévi szerkezetek használatát, ill. azok felcserélhetőségét vonatkozó mellékmondatokkal (Vecsernyés 1996: 287–289).

passzív szótó: *koške* ‘száraz’ melléknév a *koškems* ‘szárad’, *koštams* ‘szárít’ ige alapján a *koš-* tö vagy pl. *načko* ‘nedves, nyirkos; nedvesség, nyirkosság’, *načtoms* ‘megnedvesít, benedvesít, beáztat’ (*nač-*).

A tanulmány elsődleges célja azon minőségjelzős szintagmák áttekintése, amelyekben a meghatározó tag főnév vagy denominális képzővel létrejött melléknév vagy igéből képzett, lexikalizálódott melléknév.

„A melléknév ([nomen] adiectivum) főnévvel megnevezhető személyek, dolgok vagy fogalmak tulajdonságát jelöli; egy főnévvel megnevezett dolognak valami fogalmi jegyét emeli ki, nevezi meg, tehát a főnévhez képest járulékos fogalmat megnevező szó. [...] A melléknév lehet tőszó, képzett vagy összetett szó.” (Rác 1968: 34.) A melléknév a mondatban általában minőségjelző, ritkábban értelmező jelző, névszói állítmány. (Főnevesülve bármely főnévként kifejezhető mondatrészt lehet.) Alkalmilag használhatunk más szófajú szavakat is melléknévként. A magyar nyelvben ma ritka az olyan szerkezet, amelyben melléknévi szerepben, azaz a jelzős szintagma meghatározó tagjaként főnév áll: például *ajándék könyv*, *gyermek király* stb.³ Ezek a példák viszont ugyanabba a típusba tartoznak, amiről az erza-mordvin kapcsán beszélünk kell.⁴ Nyelvérzékünk ezekben az esetekben egybeírást javasolna annak a gyakorlatnak megfelelően, hogy ilyenkor gyakran inkább összetett szavakat vagy melléknévképzővel ellátott alakokat használunk: A *šta pokol'ne* / *štañ pokol'ne* (Tarasova 1996: 29) ‘viaszcsomócska’ példák a látszat ellenére azt mutatják, hogy nagyjából ugyanez történik a mordvin nyelv(ek)ben.

A jelzői funkciójú szóösszetételek és a jelzős szerkezetek megkülönböztetése nem mindig könnyű feladat. A magyar helyesírás szerint az anyagnévi jelzőt, ha egyszerű szó, egybeírjuk a nem összetett főnevekkel: pl. *fakanál* (A magyar helyesírás szabályai 1985: 47). A minőségjelzős összetételeket egybeírjuk jelentésváltozás nélkül a szokás miatt bizonyos esetekben: pl. *fiatalkorú*. De a különírást megtartjuk az *-i*, *-beli*, *-s*, *-ú/-ű*, *-jú/-jű*, *-nyi* képzős alakokban: pl. *fehér virágú*. Összetett szavak esetén az alkotóelemek egybeírásával érzékeltetjük, hogy a két szó kapcsolatának jelentése több, vagy más, mint a tagok jelentésének összege. Ha egy raggal jelölhető különírt szókapcsolat elemei rag nélkül állnak együtt, szintén egybeírt összetett szót alkotnak: pl. *faluvég* (Rác 1968: 41).

Az erza szóösszetételek vizsgálatával sok tanulmány foglalkozik, jelzős szintagmákkal kapcsolatos kérdések azonban – tudomásom szerint – eddig csak általános nyelvészeti munkákban kerültek elő. Az erzában és moksában előforduló jelzős szerkezetek áttekintéséhez viszont először a szóösszetételeket kell megvizsgálunk.

Feoktistov az erza és a moksa nyelvben gyakori ún. bahuvríhi típusú szóösszetételt a következő modellel írta le (Feoktistov 1996: 19):

melléknév	+	jelzői funkcióban álló főnév	+	főnév
		rész		egész
<i>ašo</i>		<i>sakal</i>		<i>ašine</i>
‘fehér		szakáll(ú)		apóka’

³Ritkán ragos igealakot is találunk ilyen szerepben: pl. *tedd ide-tedd oda legény*.

⁴A *róka lelkű*, *kutya hideg*, *tanár úr* típusú szerkezeteket nem sorolom ide.

A jelzői funkciójú főnév leggyakrabban jelöletlenül (abszolút alakban) áll, ritkábban inessivusi raggal ellátva, pl. *kolmo práso alaša* 'háromfej(ű) ló'. Feoktistov a fenti cikkében felhívja a figyelmet egy olyan tendenciára, amely a háromtagú összetételek számbeli csökkenéséhez, kéttagúra való redukálódásához vezet. Ilyenkor a harmadik tag eltűnik, jelentése az összetétel részévé válik (tkp. metonímia jön létre), és helyesírása megváltozik: *kuvaka kel' lomaň* = *kuvakakeľ* (hosszú nyelv(ű) ember; hosszúnyelv) 'pletykás ember' (Feoktistov 1996: 20). A háromtagú szerkezet azonban ma is gyakori mind a hétköznapi, mind a szépirodalmi nyelv szövegeiben.

A szóösszetételek és a jelzős szerkezetek kapcsolatát két egymást metsző halmazként is felfoghatjuk. A helyesírásnak támpontot kellene nyújtania a két csoport elemeinek elkülönítésében. Az erza és moksa kifejezések helyesírásának alapelveit tartalmazó kiskönyv⁵ sajnos bővelkedik hibákban, ellentmondásokban. Például a *teš'lev čokšne* 'csillagos este' kifejezést a külön írandó szóösszetételek közé sorolja. Ez azonban nyilvánvalóan jelzős szintagma, mint ahogy a *maňej teš'lev ve* 'derült, csillagos éj' is, ahol a -v melléknévképző jelöli a szófajváltást, a szerkezet jelentése pedig a tagok jelentésének összege, nincs szóösszetételekre jellemző jelentéstöbblet. A mordvin nyelvészek egyetértenek abban, hogy a szóösszetételnek minősíthetőség kritériuma: 1. jelentésmódosulás; 2. alakmódosulás, pl. jelölt hasonulás *ved'gev* (*ved'* + *kev* 'víz + kö') 'malomkő'; 3. jelöletlen (abszolút) alak, *oš kunška* 'városközpont'. A második és a harmadik nem törvényszerű, de jellemző.

A jelzős szerkezet és az összetétel elkülönítése egyszerű és egyértelmű lenne, ha az összetételeket mindig egybeírnák, ill. ha a jelzőt is egyeztetnék a szerkezet alaptagját alkotó főnévvel, mint például a finnben és az esetek többségében az észtben is. De egyik sem jellemző a mordvin nyelv(ek)re. Ugyanakkor a jelöletlenség sem jellemző kizárólagosan a szóösszetételekre. A genitivusi eredetű -ň denominális melléknévképző szerepelhet szóösszetétel első elemében pl. *babaň peš'te* (nagy-mama diója) 'fityisz', ill. jelzős szintagma első tagjában pl. *kižen či* 'nyári nap'.⁶

A szófajváltoztató képzők gazdagsága nemcsak a kifejezhető jelentések árnyalását teszi lehetővé, hanem általuk a szavak szintaktikai szerepe is láthatóvá válik. A melléknévképzők rendszerének jó áttekintését nyújtja az 1962-ben megjelent mordvin nyelvtan (Koljadencov-Zavodova 1962: 187–196). Az 1980-as kiadású mordvin nyelvtanban az erza és a moksa képzők keverednek, csak a példák-ból lehet kikövetkeztetni, hogy hangalaki variánsokról van-e szó, vagy ugyanazon képző erza, ill. moksa megfelelőiről (Cygankin 1980: 111–115). Így kellene helyesen szerepelnie: pl. E md -do, -da, M md -da: E *panžado* / M *panžada* '(nyitva, nyitott', E *čopoda* / M *šobda* 'sötét'.

A melléknévképzők közül leggyakrabban a genitivusi eredetű -ň képzőt használják, ill. a -v, -j képzőt, amelyek többnyire egymást kizáró variánsok.⁷ Ezek produktív képzők, elméletileg bármely tetszőleges főnévhez hozzákapcsolhatók. Használatuk pedig (elméletben) jól elkülönül.

⁵Aljoškina R. A. ? Buzakova R. N. – Cygankin, D. V. szerk. 1995: *Erzjan' kel'se sjormadoman', kortaman', punktuacijan' luvine*, Saransk, Krasnyj Okt'jabr'.

⁶Az új helyesírás az összetett szavak egybeírását írja elő, a gyakorlat azonban nagyon ingadozó tendenciát mutat.

⁷Csak egy-két példát találunk arra, hogy ugyanabból a töből képezhetjük a -v és a -j képzős alakot is; pl. *pit'ne* 'ár, érték', *pit'nej* = *pit'nev* 'drága, értékes'.

Az *-ń* képző magyar megfelelője az *-i* képző, vagy jelöletlen szóösszetétel, származást, valamiből eredést fejez ki pl. *keveń palmańe* (Tarasova 1996: 47, 51) 'köoszlop', *keveń moda* (Tarasova 1996: 42) 'kőföld'.⁸ A jelöletlen alak és az *-ń* képzős alak ugyanazt fejezik ki, tulajdonképpen szabad variánsok: *śiveľ jam = śiveľeń jam* 'húsleves'.

A *-v*, *-j* képzőt *-s/-os/-es/-ös* (nomen possessoris) képzővel fordítjuk; valamivel való ellátottságot fejez ki pl. *kevev ľiśma* (Serebrennikov – Buzakova – Mosin 1993: 244) 'köves forrás; forrás, amelyben sok kő van'; *lovov ki* 'havas út'.

A képzőkön kívül a határozóragok is részt vesznek a melléknevek képzésében, ill. jelzős szintagmák létrehozásában. Ezeket ilyen esetekben akár képzőnek is tekinthetnénk. A comparativusi rag hasonlítást fejez ki, bármely főnévhez kapcsolható; pl. *avaśka ľejťer* (anyányi; anyához hasonló; akkora, mint egy anya) 'kész nő (a) lány'. Abessivusragos (*-tomo*, *-ťeme*, *-vtomo*, *-vťeme*) főnév, ahogy más nyelvekben is – a magyarban fosztóképzővel ellátott névszó és ige egyaránt – állhat jelzőként. Például: *ejkakśtomo śemija* 'gyermektelen család', *śaltomo jam* 'sóltan leves' stb.

Ritkán inessivusragos alakkal ellátott főnév is állhat jelzői szerepben – pl. *erva kodamo ľusso ćeća* (Tarasova 1996: 65) '(mindenféle színben / -nel) sokszínű virág' –, ahogy a Feoktistov által tárgyalt bahuvrihi szóösszetételekben már láttuk: *kolmo práso alaśa* '(háromfejben / -jel) háromfejű ló'. Az inessivusrag elsődleges (*Hol?* kérdésre felelő, belső) helyhatározói jelentésén túl eszközhatározói jelentést is hordoz.⁹

Tagadószóval alkotott jelzős szintagmákra is sok példát találunk: *apak ućo inźet* 'váratlan vendégek'. Nagyon gyakori az enyhítő (eufemisztikus) szerepű szerkezet, amikor tagadószóval és pozitív jelentésű szóval fejeznek ki többé-kevésbé negatív minősítést *a pokśke tolne* (Tarasova 1996: 54) 'kis (nem nagyocska) tüzezscke', *a pokś kudińe* '(nem nagy) kis házikó', *a od lomań* 'idős (nem fiatal) ember'. A helyesírás ingadozó, időnként a tagadószót egybeírják a melléknévvvel:¹⁰ *a paro vajgelśe* (Tarasova 1996: 57) 'kellemetlen (nem jó) hangon', *aparo joźo* (Tarasova 1996: 38) 'rossz (nem jó) hangulat'.

Látható, hogy a mordvin nyelv(ek) gazdag(ok) melléknévképzőkben és egyéb jelzői funkcióra alkamassá tevő nyelvi eszközökben. Ugyanakkor azt figyelhetjük meg, hogy jelzős szintagmák meghatározó tagjaként gyakran jelöletlen (abszolút alakban álló) főnevek találhatók.

Feoktistov szerint¹¹ a mordvin nyelvekben bahuvrihi típusú összetételt megkötések nélkül hozhatunk létre testrészekre utaló kifejezésből. Ez a pars pro toto jellegéből adódik. Ugyanis a jelzői funkciójú főnév mindig az alaptagként álló főnév valamely (jellemző) részét nevezi meg. Például: *ľembe śedeľ lomań* 'melegszív(ü) ember', *śeń śeľme ľejťer* 'kék szem(ü) lány', *pokś sakal Jakśamaľa* 'nagy szakáll(ü) (Fagyapó) Téalapó'. És ez a szerkezet nemcsak akkor használható, ha emberre utalunk vele: pl. *kuvaka oźa panar* 'hosszú ujj(ü) ing'.

Cygankin az ilyen típusú megkövült szókapcsolatokat nem tekinti sem frazeologizmusoknak, sem összetételeknek. Olyan szószerkezeteknek veszi őket, amelyben minden elem megtartja a saját jelentését. Együtt mégis valamilyen tágabb jelentést

⁸A példa furcsaságát az okozza, hogy meséből vett részlet.

⁹Pl. *Avtobusso ardan*. 'Autó busszal utazom.'

¹⁰A helyesírási útmutató külön részben nem tárgyalja, de a felsorolt példamondatokban előforduló tagadószóval létrehozott jelzőket különírvá közli (Aljoškina – Buzakova – Cygankin 1995: 52).

¹¹Szöbéli közlése alapján.

tudnak kifejezni.¹² Például: *kuvaka sudo čora* ‘hosszú orr(ú) férfi’, *kuvaka rungo tejtér* ‘(hosszú test/ü) nyúlánk lány’.

A háromtagú szókapcsolatokat vizsgálva a következő lehetőségeket kell számba vennünk ugyanannak a jelentésnek a kifejezésére.¹³

a)	lány ízű bor	
	<i>čevle tańšt' vina</i>	jelöletlen / abszolút alak
	<i>čevle tańšt'eń vina</i>	-ń melléknévképzős alak
	<i>čevle tańšt' marto vina</i>	eszközhatározói funkciójú névutóval ellátott alak
b)	finom illatú kölni	
	<i>tańtej čine ođekolon</i>	jelöletlen / abszolút alak
	<i>tańtej čineń ođekolon</i>	-ń melléknévképzős alak
	<i>tańtej čine marto ođekolon</i>	eszközhatározói funkciójú névutóval ellátott alak

Az erza–orosz szótárban (Serebrennikov – Buzakova – Mosin 1993) a következő kifejezéseket találjuk: *tańtej čine čecaka* ‘finom illat(ú) virág’, *tańtej čine košt* ‘(finom) jó illat(ú) levegő’. Látnuk, hogy képző nélküli, ill. képzős alakban is egyaránt előfordulhat, továbbá a *marto* ‘-val, -vel’ jelentésű névutós szerkezet segítségével is létrejöhet jelzős szintagma.

Az eszközhatározói *marto* névutóval létrejött jelzős szintagma nagyon gyakori mind a beszélt, mind a köznyelvben. Nyilvánvaló, hogy a megfelelő orosz szerkezet tükörfordításából alakulhatott ki. A szórend azonban megváltozik az erza nyelvben, és a névutós szerkezet jelzői pozícióba (a főnévi alaptag elé) kerül. Gyakorisága nem igazolja szükségességét. Ugyanis mindig átalakítható, helyettesíthető más megoldással a jelentés bármiféle csorbítása nélkül. Például: *šivel marto práka* = *šivel práka* ‘húsos pirog’, *tabak marto bankińe* = *tabak bankińe* ‘dohányosdoboz’, *kuvaka oža marto panar* = *kuvaka oža panar* ‘hosszú ujj(ú) ing’. A felsorolt szerkezetek között különbséget csak stilisztikai szinten fedezhetünk fel: az első (bahuvrihi típusú szóösszetétel) választékosabb, irodalmibb. Ezt nem is furcsálhatjuk, ha figyelembe vesszük, hogy ez a megoldás sokkal archaikusabb, míg második tulajdonképpen nemcsak újszerű, de lényegében idegen is.

Két valójában összefüggő dolog könnyítette meg ennek a szerkezetnek a bekezdését az erza-mordvin nyelvbe: Már volt arról szó, hogy inessivusraggal is láthatnak el jelzői szerepben álló főnevet: pl. *erva kodamo řusso čeca* (Tarasova 1996: 65) ‘(mindenféle színben) sokszínű virág’. Ugyanilyen funkcióban néhány jelzős szerkezetben a *potso* ‘-ban, -ben, belsejében’ jelentésű névutó áll. Az inessivusi alakot (a másodlagos, eszközhatározói jelentése érvényesülésekor) könnyen felválthatta orosz nyelvi hatásra a *marto* névutós szerkezet. Például: *čild'ordica tešte potso / marto meńel* ‘ragyogó csillaggal (teli) ég’. Később pedig az erőteljes befolyás hatására a *marto* névutó olyan szerkezetekben is elterjedhetett, ahol korábban a *potso* névutó nem

¹²Szóbeli közlése alapján.

¹³A tesztelt adatközlők (anyanyelvi kompetenciával rendelkező erza-mordvin hallgatók és oktatók) nem találtak különbséget a fenti variánsok, ill. a következő megoldások között: *čevle tańtej vina* (-j melléknévképzős alak) ‘lány, izés bor’; *tańtej čineń ođekolon* (-v melléknévképzős alak) ‘finom, szagos parfüm’. Vesszük alkalmazását sem látták indokoltnak a két jelző között.

szerepelt: pl. *a peŕiċa ŕeĊej marto lomañ* (Tarasova 1996: 65) '(nem félő szívvel) bátor szívű ember'. Vö. *ŕembe ŕeĊej lomañ* 'melegszív(ü) ember'.

A mordvin nyelv(ek)ben több jelző esetén a jelzők közé nem mindig tesznek vesszőt.¹⁴ Például: *Son ulñeš sakalov mazij tejtēreñ veċkiċa od ċora* (Cygankin szóbeli példája). 'Szakállas, szép lányt szerető fiatalember volt.' A szerkezet nem érthető félre vessző alkalmazása nélkül sem, mivel azt a szórend egyértelművé teszi.

<i>mazij tejtēreñ veċkiċa od ċora</i>	≠	<i>tejtēreñ veċkiċa mazij od ċora</i>
'szép lányokat szerető fiatalember'		'lányokat szerető, szép fiatalember'
<i>ċil'dordiċa teštev meñel'</i>	≠	<i>teštev ċil'dordiċa meñel'</i>
'ragyogó csillagokkal teli ég'		'csillagos, ragyogó ég'

A szépirodalmi szövegekben az írói szabadsághoz természetesen hozzátartozik, hogy az írók és a költők saját elképzelésük szerint élhetnek a vesszők alkalmazásával. Például: *uš žardojak a stuvtovi, koda šeŕte valdo, mazij, keñarksov ŕeĊej jožomařamo* (Kljuċagin 1997: 63) 'már sohasem lehet elfelejteni a legfényesebb, legszebb, legboldogabb szívbeli érzést'.

Sajnálatos tény, hogy a mordvin diákok fordításkor mindig először oroszul gondolkodnak, és ehhez keresnek megfelelő szerkezetet, ami azonban nem feltétlenül illik a mordvin nyelv(ek) természetéhez. Kívánatos lenne az orosz nyelv kiiktatása mind a fordítási, mind a szövegalkotási folyamatból. Valószínű, hogy ilyen módon a *marto* névutóval létrejövő jelzős szintagmák száma is jelentősen csökkenne.

Más finnugor nyelvekben a jelzős szerkezeteket legtöbbször képzett szavak segítségével hozzák létre. Mind a magyar nyelvben (-i, -beli, -s/-os/-es/-ös, -ú/-ű/-jú/-jű), mind a finnben (-lainen/-läinen, -llinen, -inen) vannak olyan denominális melléknév-képzők, amelyekkel egy tetszőleges főnevet ellátva jelzői funkcióban használható melléknévet kaphatunk. Az észtl nyelvben megtaláljuk az említett finn képzők megfelelőit (-lane / -line, -ine), ugyanakkor az eszközhatározói funkciójú -ga esetrag is részt vehet jelzős szintagma kialakításában. A képzős és a ragos szerkezet jelentése olykor teljesen megegyezik: *külma veeline järv = külma veega järv* 'hideg vízű tó'. De a képzős alak utalhat állandó tulajdonságra, a ragos alak pedig átmeneti, ideiglenes sajátossággal való ellátottságra: *sinisilmne poiss* 'kék szemű fiú', *sinise silmaga poiss* '(kék szemmel fiú) fiú, akinek kék folt van a szemén'.

Az erza-mordvin nyelv fejlődési tendenciája a jelöltség felé halad, az archaikus *vele pe* 'falú vége' (jelöletlen) alakot kezdi kiszorítani a *veleñ pe* képzős változat. Talán ugyanez a tendencia engedi terjedni az orosz nyelvből átvett eszközhatározói jelentésű névutós megoldás terjedését azokban az esetekben, ahol a képzős (vagy ragos) alak létrehozására az egyre gyengébbé váló nyelvérzék nem bátorít.

¹⁴Az új mordvin helyesírás helyesírás szerint (a magyar szabályokhoz hasonlóan) halmazott mondatrészek közé, ill. azonos szinten levő jelzők közé kell vesszőt tenni: *mañej, lembe ċi* 'derült, meleg nap'. (Aljoškina – Buzakova – Cygankin 1995: 51 d). A jelzők halmazását azonban igyekeznek elkerülni hátravetett jelzőkkel vagy predikatív szerkezettel.

IRODALOM

- Aljoškina, R. A. – R. N. Buzakova – D. V. Cygankin szerk. 1995: *Erzjaň kel'se sjormadomaň, kortamaň, punktuacijaň luvtne*, Saransk, Krasnyj Okt'jabr'.
- A magyar helyesírás szabályai, 1985; 11. kiadás, Budapest, Akadémiai.
- Beke Ödön 1913: A finnugor szóösszetételhez, *Nyelvtudományi közlemények* 42, Budapest, Magyar tudományos Akadémia, 345–426.
- Cygankin, D. V. szerk. 1980: *Grammatika mordovskih jazykov*, Saransk, Mordovskij Gosudarstvennij Universitet.
- 1981: *Slovoobrazovanije v mordovskih jazykah*, Saransk.
- Feoktistov, A. P. 1996: Strukturnye tipy i semantičeskie obertony kompozit i étimologičeskih figur, *CIFU 8 (Congressus Octavus Internationalis Fenno-Ugristarum)* 1, Jyväskylä, 19–22.
- Išutkin, N. I. 1994: *Teštev mastor, Stih', parodijat*, Saransk, Mordovskoj knižnoj izdatel'stvas'.
- Keresztes László 1990: *Chrestomathia Morduinica*, Budapest, Tankönyvkiadó.
- Ključagin, P. 1997: *Cjokoňka*, Saransk, Mordovskoj knižnoj izdatel'stvas'.
- Koljadencov M. N. – R. A. Zavodova szerk. 1962: *Grammatika mordivskih (mokšanogo i erzjanskogo) jazykov I: Fonetika i morfolozija*, Saransk, Mordovskoe knižnoe izdatel'stvo.
- Mészáros Edit 1998: *Erza-mordvin nyelvkönyv kezdőknek és középfeladókknak*, Marija Imajkina közreműködésével és anyagainak részbeni felhasználásával, Szeged JATEPress.
- Mészáros Edit – Širmankina Raisa 1999: *Erza-mordvin–magyar szótár = Studia uraloaltaica* 8, Szeged, JATE Finnugor Tanszék.
- Mosin, M. V. 1990: Integracionnye javlenija v processe slovoobrazovanija v mordovskih jazykah, *CIFU 7 (Congressus Septimus Internationalis Fenno-Ugristarum)* 3C, 55–60.
- 1996: Variirovanije slovoobrozovatelnyh suffiksov v erzjanskom jazyke, *CIFU 8 (Congressus Octavus Internationalis Fenno-Ugristarum)* 5, 124–126.
- Serebrennikov, B. A. – R. N. Buzakova – M. V. Mosin 1993: *Erzjaň–ruzoň valks*, Moskva, „Russkij jazyk”, „Digora”.
- Rácz Endre szerk. 1968: *A mai magyar nyelv*, Budapest, Tankönyvkiadó.
- Tarasova, Marija 1996: *Psakaň jovkst*, Saransk, Mordovskoj knižnoj izdatel'stvas'.
- Vecsernyés Ildikó 1996: A mordvin participiumok és vonatkozó mellékmondatok viszonyáról, in Mészáros Edit szerk. *Ünnepi könyv Mikola Tibor tiszteletére*, Szeged, JATE Finnugor Tanszék, 287–289.

ADJECTIVAL PHRASES IN ERZA-MORDVIN

BENCSIK EDIT

Formally, adjectives in an adjectival phrase may be simple, compound or derivative. Derivative adjectives are most often formed from nouns or verbs. Participles retain their verbal characteristics when they function as adjectives in Erza-Mordvin, too. Most interesting is the fact that deriving adjectives from nouns are not the only way to put a noun into an adjectival position.

In fact, in many cases it is very difficult to tell apart compound words and adjectival phrases because compounds can be written separately according to Mordvin orthography and there is no congruence between the premodifier adjective and the modified noun. Adjectival phrases and compound constructions may convey the same meaning, in other cases different ones.

Three-member constructions, named by A. P. Feoktistov as *bahuvrihi* compounds, have been used long. They are formed with a simple adjective and a noun in absolute form (without any suffixes) functioning as an adjective to a noun. Their use is mainly restricted to expressions in which the first noun refers to a certain part of the whole expressed by the second noun. E.g. *ašo lopa čuvto* 'white-leaf(ed) tree'.

According to Feoktistov, nouns functioning as adjectives in these compounds can also have an inessive suffix. On the basis of a lot of examples, we can assume that the inessive suffix may function as a denominal adjectival derivative suffix creating an adjectival phrase (or an adjectival compound). E.g. *kolmo práso alaša* 'three-headed horse'. The inessive suffix has different meanings: 'in' or 'with'. So we can translate the above mentioned example as 'a horse with three heads'. When an attributive adjective expresses a distinguishing, qualifying feature of the head noun, the phrase contains a simple or derivative adjective. The most frequent denominal adjectival derivative suffix is *-ń*, originally a genitive case suffix. E.g. *vejseń tev* 'common business, work', *ejkakš pingeń on* 'childhood dream'.

There is a strong analogical influence that gradually changes old analytic forms into morphologically marked constructions. Native speakers tend to start using *veleń pe* 'end of the village' instead of the more archaic *vele pe* construction. This tendency is strengthened by the universal fact that free word order requires more suffixes referring to syntactical functions.

Under Russian influence, adjectival phrases have been lately constructed with the help of the instrumental postposition. The use of the word *marto* in adjectival phrases has recently become quite general. But in most cases it may be substituted by another construction.